

Lukuseula

Uusi arviointimenetelmä neljäs– kuudesluokkalaisten lukemisvaikeuksien seulomiseen

Tekstissä esitellään uusi arviointimenetelmä neljäs–kuudesluokkalaisten oppilaiden lukutaidon seulontaan. Lukuseulan tarkoituksena on tehdä alakoululaisten lukutaidon arvioinnista vaivatompaa ja keventää opettajien työtaakkaa.

Nykyään ainoa lukutaidon testi, joka tehdään valtakunnallisesti lähes jokaisessa Suomen alakoulussa, on Ala-asteen lukutesti eli ALLU (Lindeman, 1998). Tutustuin testiin toimiessani luokanopettajana ja laaja-alaisena erityisopettajana. ALLU tehdään aina maaliskuussa, ja sillä arvioidaan oppilaiden lukemisvalmiuksia, teknistä lukutaitoa ja tekstinymmärtämistä. Sen avulla voidaan seurata lapsen lukutaidon kehitystä vuositasolla. Yleensä opettaja teettää ALLU-testin ryhmämuotoisena koko luokalle ja arvioi erityisopettajan kanssa tulosten perusteella, tarvitseeko joku oppilaista esimerkiksi tehostettua lukutaidon opetusta. Yleisesti ottaen ALLU on toimiva työkalu alakoulun oppilaiden lukutaidon tason kartoitukseen.

ALLU-testi täyttää tänä vuonna 20 vuotta. Se tehdään kynä-paperi-menetelmällä joka maaliskuu tuhansissa luokissa ympäri Suomea. Testauksen raskaimmat osuudet liittyvät tehtävien tarkistamiseen ja tulosten kirjaamiseen. Muutaman luokan ALLU-testin tarkistaneena opettajana tiedän, miten turhauttavaa on oppilaiden käyrien viivojen laskeminen

teknistä lukutaitoa mittaavassa Sanantunnistus-tehtävässä ja tekstinymmärtämisen monivalintapisteiden kirjaaminen muistiin. Turhauttavaa on myös testien tulostus. Monesti tulostin temppuilee ja paperia menee hukkaan. Joskus tulee epähuomiossa monistettua väärä versio testistä. Edellä kuvattuihin työvaiheisiin kuluu tuhattomasti aikaa, ja ne ovat mekaanisen turruttavia. Heikoimmalla hetkellä mieleen saattaa livahtaa ajatus: tätäkö varten kouluttaudivin opettajaksi?

Turhautumisen myötä aloinkin muutama vuosi sitten kehittää nykyaikaisempaa tapaa arvioida alakoulun oppilaiden lukutaitoa. Opiskelin tuolloin erityispedagogiikan aineopintoja, ja päätin rakentaa proseminaarityössäni digitaalisen lukutaidon arvioinnin välineen, jonka nimesin Lukuseulaksi. Ideana oli monipuolistaa nykyisiä kynä-paperi-testejä ja automatisoida tulosten tarkistus sekä kirjaaminen. Lukuseulan avulla kunnat ja koulut koulutuksen järjestäjinä voisivat kätevästi toteuttaa lakiin kirjattua velvoitettaan arvioida antamaansa koulutusta ja sen vaikuttavuutta lukutaidon osalta.

Lukuseulan tarkoituksena on tehdä alakoululaisten lukutaidon arvioinnista vaivatompaa ja keventää opettajien työtaakkaa. Tulostustarpeen poistuminen sekä tulosten automaattinen tarkistus ja tallentaminen säästävät opettajan työaika arviolta 1–3 tuntia luokkaa kohti. Lisäksi Lukuseulaan tulee ominaisuus, jonka kautta tulokset ovat heti testauksen jälkeen taulukkomuodossa ladattavissa omalle tietokoneelle. Tietokoneella olevasta taulukosta tuloksia voi analysoida kätevästi. Myös oppilaiden etenemisen seuraminen helpottuu, kun tulokset ovat kootusti yhdessä paikassa. Automaattisesti toimiva Lukuseula on myös vähemmän altis inhimillisille virheille ja tukee paperittomana testinä kestävä kehitystä.

Lukuseulan teoreettinen viitekehys perustuu lukutaidon yksinkertaiseen malliin (*Simple View of Reading*), jonka mukaan lukutaito koostuu teknisestä lukutaidosta ja kielellisestä ymmärtämisestä (Hoover & Gough, 1990). Keskityin proseminaaritutkielmassani ainoastaan tekniseen lukutaitoon, koska se on ilmiönä huomattavasti yksinkertaisempi verrattuna tekstinymmärtämiseen. Käytin tehtävämalliston pohjana Sanaketjutestiä (Nevala & Lyytinen, 2000), ALLU-testiä (Lindeman, 1998) ja Tarzan-testiä (Mynttinen & Lahti, 1999; Takala & Kuusela, 2009). Kyseiset testit ovat ryhmämuotoisia, niitä käytetään laajasti kouluissa ja niiden avulla voi tutkitusti tunnistaa lukemisvaikeuden suhteellisen luotettavasti. Yksi tärkeä perustelu nykyisten mittareiden uudistamiselle oli, ettei kukaan ole päivittänyt niitä vuosikausiin. Kaikki edellä kuvatut ryhmätestit ovat lähes 20 vuotta vanhoja. Myös se, ettei kohderyhmälle (4.–6.-luokkalaisten) ole tarjolla helppokäyttöistä ja samalla objektiivista lukutaidon arviointimenetelmää, motivoi seulan kehittämistä. Voisi ajatella, että nykyaikainen ja aikaa säästävä tapa arvioida lukutaitoa herättäisi

kiinnostusta opetushenkilöstön keskuudessa. Pilotoin Lukuseulan toimivuutta tutkielmassani 113:lla alakoulun 4.–6. luokan oppilailla. Pilotoinnin perusteella mittari toimi hyvin kohderyhmän teknisen lukutaidon arvioinnissa suhteessa ALLU-testiin. Seula erotteli sekä lukivaikeuksiset että taitavat lukijat tarkasti, ja tuloksia voi näin ollen hyödyntää eriyttävän opetuksen suunnittelussa. Mittarin osatehtävät olivat tulosten perusteella sisäisesti johdonmukaisia ja testien väliset korrelaatiot korkeita. Käytännössä mittari mittasi sitä, mitä sen oli tarkoitus mitata.

Lukuseulan teknisen lukutaidon osuuden tekeminen kestää noin 20 minuuttia, ja se koostuu neljästä erilaisesta tehtävästä. Ensimmäinen tehtävä mukailee Tarzan-testiä (Takala & Kuusela, 2009). Testissä oppilas lukee näytöltä kolme ja puoli minuuttia muunnellua Sakari Topeliuksen sadusta *Adalmiinan helmi*. Tekstin sekaan on sijoitettu epäsanaja, jotka näyttävät suomen kielen sanoilta mutta eivät tarkoita mitään. Oppilaan tehtävänä on lukea tekstiä mahdollisimman nopeasti eteenpäin ja painaa havaitsemaansa epäsanaa, kun sellainen tulee vastaan. Toisen tehtävän logiikka on samankaltainen kuin ALLU-testin Sanantunnistus-tehtävän (Lindeman, 1998). Oppilaan pitää puolessatoista minuutissa katkaista sanaketjut oikeilta kohdilta siten, että viivojen väliin muodostuu oikeita suomen kielen sanoja. Kolmannessa tehtävässä oppilaan pitää etsiä tyypillisimpiä alakoululaisten tekemiä kirjoitusvirheitä näytöllä olevista sanoista ja painaa niitä kohtia, joissa kirjoitusvirhe esiintyy. Tehtävä muistuttaa Sanaketjutestin Etsi kirjoitusvirhe -tehtävää (Nevala & Lyytinen, 2000). Viimeisessä tehtävässä oppilaan tulee tavuttaa mahdollisimman monta sanaa oikein puolessatoista minuutissa. Tehtävän logiikka on samankaltainen kuin Sanaketjutestin Tavuta sanat -tehtävässä (Nevala & Lyytinen, 2000).

Koska Lukuseulan tehtävät toimivat hyvin teknisen lukutaidon tason arvioinnissa, aloin kehittää niiden rinnalle tekstinymmärtämisen tehtäviä. Taustatutkimuksen ja konsultoinnin perusteella valitsin tekstinymmärtämisen mittaamenetelmäksi Royerin (2001) kehittämän *Sentence Verification* -testin (SVT). Sain suomalaisen version testistä valmiiksi marraskuussa 2017. Lukuseulan SVT-testi (Royer, 2001) koostuu neljästä lyhyestä tekstistä, jotka oppilaan pitää lukea. Aina kun teksti on luettu, oppilaan tulee vastata, ovatko tekstiin liittyvät 12 väitelausetta oikein vai väärin. Väitelauseet esitetään yksi kerrallaan siten, ettei tekstiä voi samalla lukea. Neljään erilaiseen väitelausetyyppiin voit tutustua tarkemmin Royerin (2001) artikkelissa. Esitetasin SVT-testiä noin 40 oppilaalla testi-uusintatesti-menetelmällä. Tällaisella menetelmällä tutkitaan sitä, miten pysyviä testitulokset ovat. Käytännössä teetätin saman testin samalle oppilasjoukolle kaksi kertaa: ensimmäisen kerran joulukuussa 2017 ja toisen kerran helmikuussa 2018. Tulosten perusteella Lukuseulaan rakennettu versio SVT-testistä tuotti suhteellisen pysyviä tuloksia ja toimi hyvin oppilaiden tekstinymmärtämisen arvioinnissa.

Seuraavaksi kirjoitan aiheesta väitöskirjan. Väitöskirjan pääteemana on 4.–6.-luokkalaisten digitaalinen lukutaidon arviointi. Kehittelen Lukuseulaan parhaillaan toista tekstinymmärtämisen tehtävämateriaalia yhteistyössä lukutaitotutkija Juhani E. Lehdon kanssa. Testi perustuu Kintschin ja Van Dijkin (1978) Hierarkia-testiin. Hierarkia-testissä oppilas lukee lyhyehkön tekstin ja asettaa sen jälkeen tekstiin liittyvät virkkeet tärkeysjärjestykseen. Järjestettäviä virkkeitä on Lukuseulaan rakennetussa versiossa yhteensä kahdeksan. Neljä virkkeistä on epäoleellisia tekstin kannalta, kolme oleellisia ja yksi kuvaa hyvin tekstiä kokonaisuutena. Oppilaan pitää osata

valita kaikki muut paitsi epäoleelliset virkkeet merkitsemällä ”rasti ruutuun”. Teksti on vastaustilanteessa koko ajan näkyvillä. (Kintsch & Van Dijk, 1978.)

Lukuseula on tarkoitus tehdä ALLU-testin rinnalle alakoululaisten lukutaidon arvioinnin välineeksi. ALLU on normitettu kunkin luokan maaliskuulle, mikä tarkoittaa sitä, että tehtävien vaikeustaso on mitoitettu kunkin luokan maaliskuun taitotasoa vastaavaksi. Ajatuksena on, että Lukuseula tehtäisiin syksyllä syys- tai lokakuussa. Tällä tavalla oppilaiden lukutaitoa arvioitaisiin lukuvuoden aikana nykyistä monipuolisemmin ja mahdollisen tuen tarpeen saisi kartoitettua tehostetun testauksen vuoksi mahdollisimman aikaisessa vaiheessa.

Jos olet kiinnostunut Lukuseulan kehittämisestä, ota yhteyttä. Teen luokkasi oppilaille ilmaiseksi lukutaitoprofiilin. Lukuseulaan kirjautumiseen ei tarvita henkilötietoja ja sen voi suorittaa verkossa olevalla tietokoneella tai tabletilla. Aineiston käsittelyssä noudatetaan hyvää eettistä tutkimustapaa pohjaten Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ja Helsingin yliopiston sääntöihin. Tähän mennessä testauksesta on tullut paljon positiivista palautetta. Oppilaita on ohjattu tulosten perusteella tarkempiin tutkimuksiin lukutaitoon liittyen. Yhden oppilaan tiedän saaneen päätöksen, jonka perusteella hänet on siirretty yleisestä tuesta tehostettuun tukeen. Yleisesti katsoen tulokset ovat mukailleet opettajien näkemyksiä heidän oppilaidensa lukutaidon tasosta. Palautteen perusteella opettajat ovat saaneet testauksesta tärkeää tietoa oppilaidensa lukutaidosta ja tuloksia on hyödynnetty muun muassa arviointikeskusteluissa.

Kirjoittaja:

Lauri Ståhlberg

Koulutuksen arviointikeskus, Helsingin yliopisto

lauri.stahlberg@helsinki.fi

Lähteet:

Hoover, W. A. & Gough, P. B. (1990). The simple view of reading. *Reading and Writing*, 2(2), 127–160.

Kintsch, W. & Van Dijk, T. (1978). Toward a Model of Text Comprehension and Production. *Psychological Review*, 85(5), 363–94.

Lindeman, J. (1998). *Ala-asteen lukutesti: Tekniset tiedot*. Turku: Åbo Akademis förlag : Tibo-Trading, distr.

Mynttinen, S. & Lahti, P. (1999). *Hiljainen lukeminen*. Kandidaatintyö. Erityispedagogiikka. Helsinki. Helsingin yliopisto.

Nation, K. (1999). Reading skills in hyperlexia: A developmental perspective. *Psychological Bulletin*, 125(3), 338–355.

Nevala, J. & Lyytinen, H. (2000). *Sanaketjutesti: Käsikirja. 2: Tekninen opas: käyttöohjeet, esitysohjeet, pisteytys- ja tulkintaohjeet*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Royer, J. M. (2001). Developing reading and listening comprehension tests based on the Sentence Verification Technique (SVT). *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 45(1), 30–41.

Takala, M. & Kuusela, J. (2009). Tarzan helps to find dyslexics: a pseudo-word test. *Support for Learning*, 24(2), 81–85.